

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԱԿՆԱՐԿ ԱԻԱԳ ՇԱԲԹՈՒԱՆ ՎՐԱՅ

Աագ շաբաթը Յիսուսի կեանքին կարեւորագոյն շրջանն է: Մինչ Աւետարանիչները մեր Փրկչին երեք տարիներու գործունէութեան եւ քարոզութեան կը յատկացնեն իրենց գրքերուն գրեթէ երկու-երրորդը, անդին Յիսուսի կեանքի վերջին եօթնեակին կը վերապահեն իրենց գրքերուն գրեթէ մէկ-երրորդը: Որովհետեւ Աագ Շաբաթը իր մէջ կը համադրէ Յիսուսի կեանքի վերջին ութ օրերու կարեւորագոյն խօսքերը, գործքերը եւ տնօրինութիւնները:

Սրտայոյլ այս դրուագներու ընդմէջէն կը յայտնուի Աստուած իր անհուն սէրովը, իսկ մարդը՝ իր անսահման չարութեամբը: Ոչ մէկ ատեն Աստուած ու մարդը այնքան սերտօրէն ու այնքան դրական ու ժխտական դիրքաւորումներով իրարու դէմ յանդիման եկած են, որքան Յիսուսի կեանքին այս վերջին օրերուն, երբ Աստուած կը յայտնուի մարդկային սովորական չափանիշներէ վեր ու տարբեր գործելու իր տնօրինութիւններովը, իսկ մարդը՝ ամէն հովին—լաւ կամ վատ—իր առաքատը բանալու յեղեղով տրամադրութեամբը: Վերջապէս այս օրերուն Աստուած կը յայտնուի մարդերու փրկութեան համար չարչարուելու իր անըմբռնելի խորհուրդովը, իսկ մարդը՝ աստուածաչարչար դառնալու իր անսրբագրելի յիմարութեամբը: Ուրեմն՝ Աստուծոյ անհուն սիրոյն եւ խորագոյն խորհուրդներու յայտնութեան Շաբաթն է Յիսուսի կեանքին վերջին եօթնեակը:

Չարչարանքի եւ Չարութեան Շաբաթը:
Յաղթանակի եւ Յարութեան Շաբաթը:

*
*
*

Եկեղեցական ու տօնացուցական 1 տեսակէտէ դիտուած՝ համեմատաբար կարճ շր-

ջան մըն է Աագ Շաբաթը տարուան 365 կամ 366 օրերու մէջ, սակայն իր կրօնական տարողութեամբ տարուան կարեւորագոյն եօթնեակն է համայն Քրիստոնէութեան համար:

Արեւմտեան Քրիստոնեաները վայն կը կոչեն «Սուրբ Շաբաթ», իսկ Արեւելեաններ՝ «Աագ Շաբաթ»: Իրականութեան մէջ ան երկուքն ալ է: ՍՈՒՐԲ է, որովհետեւ տարբեր է տարուան միւս շաբաթներէն, եւ սուրբ տնօրինութիւններ կը կատարուին անոր մէջ: ԱԻԱԳ է, որովհետեւ մեծ տարողութեամբ խօսքեր, դէպքեր եւ խորհուրդներ տեղի կ'ունենան իր մէջ: Ինչպէս շատ մը ուրիշ պարագաներուն՝ այնպէս ալ այստեղ, Արեւելք եւ Արեւմուտք վիրար կը լրացնեն եւ ոչ թէ իրարու կը հակասեն:

Աագ Եօթնեակի տօնակատարութեանց օրերուն՝ եկեղեցին ոչ միայն կը յիշատակէ Յիսուսի վերջին տնօրինութիւնները Աստուածաշնչական ընդարձակ ընթերցումներով եւ շարականներու սրտաշարժ մեղեդիներով, այլ նաեւ երբեմն կը վերարտադրէ վանոնք սըրբազան ՏՐԱՄԱյի մը սրտառու ձեւին տակ: Ամբողջ շաբաթ մը, յաճախ հեւ ի հեւ ընթացող շարժանկարի մը վերիվայրումներով, կը տրուի պատեհութիւնը հաւատացեալին սերտօրէն հետեւելու իր Փրկչի կեանքի վերջին խորհուրդներուն, ապրելու համար անոր հետ յուլումի, վիշտի եւ ուրախութեան պահեր:

Աագ Շաբթուան տօնակատարութեան հասարակաց երեսօթը Աստուածաշնչական ընթերցումներուն ճոխութիւնն է: Յատուկ միտում կայ, կարծես, տօնացոյցը կազմողներուն կողմէ, որչափ կարելի է երկար պահել հաւատացեալը եկեղեցիին մէջ, լեցնելու համար անոր միտքը Ս. Գրական գրեթէ անհատնում ընթերցումներով, որոնք կ'աւայն օր պատահած դէպքերու մասին են, կ'աւ

նոյն օրը Յիսուսի կողմէ խօսուած քարոզներ, առակներ ու հրաժեշտի մտերիմ պրոյցներ են, եւ կա՛մ օրուա՛ն խորհուրդին հետ հեռուէն ու մօտէն առնչութիւն ունեցող Հին Կտակարանէն վերցուած կտորներ են:

Եօթնեակը կը սկսի յաղթանակով եւ կ'աւարտի յաղթանակով: Միջանկեալ մասը կեանքն իսկ է, իր ելեւէջներով, եւ վերիվայրումներով, իր գուպարներով եւ գայթումներով, ուրախութեան պոռթկումներով լուսաւոր եւ տառապանքի հառաչներով վիրաւոր: Քիչ անգամ մարդկութեան հոգիի հակադիր հակումները այնքան շեշտօրէն իրարու կը յաջորդեն ու իրարու կը բախին, որքան՝ այս օրերուն:

Համամարդկային տարողութեամբ ծանրաբեռն շաբաթ մըն է Աագ Եօթնեակը:

ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ

Աագ Շաբաթի վարագոյրը կը բացուի ժողովրդային ազնիւ տրամադրութիւններու սխրալի պոռթկումով մը: Ընկերային կեանքի գրեթէ բոլոր երեւոյթները ներկայ են այստեղ, ուրախութիւն, երգ, հանդէս մէկ կողմէն, ու լաց, նախանձ եւ ընկերային տարբեր ըմբռնումներու բախումներ միւս կողմէն:

Օրուան շքեղ այս անունը յատուկ է մեզի միայն: Հայ ժողովուրդի այն դիպուկ յօրինումներէն՝ ուր իրը եւ անունը պիտրար կը գրկեն երջանիկ հարապատութեամբ: Միւս Քրիստոնէաներ վայն կը կոչեն «Արմատին-եաց Կիրակի»: Իսկ անոր տօնացուցական պաշտօնական յորջորջումն է մեր մէջ՝ «Գալուստ Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ յաւանակաւ յերուսաղէմ»: «ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ» տիտղոսը մեր ժողովուրդին գիտու է, հոգ չէ թէ հին բնապաշտական տօնի մը անունը եղած ըլլայ այդ, եւ կամ յատկապէս յօրինուած՝ այս տօնին համար: Կարելոյը այն երջանիկ մէկ-տեղումն է որ պատահած է անունին եւ Աւետարանական ծանօթ դրուագին միջեւ: Եկեղեցին ալ տեսնելով այս իմաստալից պուգադիպութիւնը պաշտօնապէս որդեգրած է վայն, ինչպէս ըրած է **Տեառնընդառաջի, Չատիկի եւ Վարդավառի** պարագաներուն, որոնք եւս ժողովրդային անուամաղութիւններ են իրենց ներկայացուցած տօներուն համար:

Մեր ժողովուրդը սերտ նմանութիւն մը նըշմարած է Յիսուսի Երուսաղէմ յաղթական մուտքին եւ զարնան բնութենէն ներս յաղթական ծառայումին չլիջել: Արդարեւ այս տօնախմբութեան օրերուն բնութեան գրեթէ յանկարծական պոռթկալը ծաղիկներու երգող երանգներով, ու ծառերուն փառաւոր-վիլը ծաղկեայ պայծառ խլատմուճաններով,

տուած է պատկերը հայ ժողովուրդին կոչելու համար Յիսուսի փառաւորութեան տօնը **ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ**:

Իրաւամբ Յիսուսի Երուսաղէմ յաղթական մուտքը Անոր մեծութեան ծաղկումն է: Անոր աստուածային հեղինակութեան պարտուած կոկոնին բացուիլն է: Անոր ցարդ անտեսանելի մնացած փառքին ճառագայթումն է:

Յիսուս միշտ խուսափած է սովորական փառքի ցոյցերէն, պարզ այն պատճառով որ ինք «Փառաց Տէրն» էր արդէն կամ «Փառաց Թագաւորը», Սաղմոսի ծանօթ սրբասացութեամբ, զոր կը լսենք ամէն Ս. պատարագի Վերաբերումին: Իսկական փառքը Յիսուսի մէջն էր, եւ ինք Աստուծոյ փառքին արտացոլացումն էր: Մէկը որ հարապատ աղամանդներ ունի իր գանձատուփին մէջ, կեղծ աղամանդներով չի հետաքրքրուիր: Բաց աստի Յիսուս այնքան լարուած ու տարուած էր կեանքի հիմնական եւ յալիտեական հարցերով, որ ժամանակ ու ախորժակ չունէր կեանքի հասարակ պսպղուն երեւոյթներու առջեւ կանգ առնելու:

Սովորական փառասիրութեան մասին կը մտածեն միայն անոնք, որ զուրկ են իրական փառքը արտադրող ազդակներէ: Մարդիկ, որոնք դատարկ մնացած են խոր իրագործումներէ եւ ոգեղէն ներքին ապրումներէ, պէտք կը վզան այդ դատարկութիւնը լեցնել արտաքին փայլով եւ ցուցանքով: Արտաքին փառքով տարուող մարդը ապացոյցը տուած կ'ըլլայ իր ներքին բոլակութեան եւ պարապութեան:

Յիսուս հետեւողական դատապարտող մըն էր ցուցանքի: Մարդկութեան պարգեւած իր Նոր Սահմանադրութեան—Լերան Քարուլին—հիմնական յատկանիշներէն մէկը կը կապմէ այս: Կը պատահաւմ Յիսուս այնտեղ, «Ըզգոյշ եղէք բարիք ընելու ատեն, չըլլայ որ ցոյցի համար ընէք: Ողորմութիւն տալու ատեն փող մի հնչեցնէր թու առջեւեղ, ինչպէս կեղծատրները կ'ընեն, հաւաքավայրերու եւ հրապարակներու վրայ, որպէսզի մարդոցմէ փառաւորութիւն...»:

Եթէ մարդ իրական ու հարապատ փառք ունի, հոգ չէ թէ այդ ըլլայ պատիկ աստղի մը համետալ պլպլացումը, կամ մեծ աստղի մը պայծառ պսպղումը, կը նշմարուի արդէն աչք ունեցողներու կողմէ: Իսկ սեւ ակնոց գործածողներ չեն կրնար հանդուրժել լոյսի պայծառութեան, կոյրերն ալ արդէն չեն տեսներ, հետեաբար այլեւս անխմաստ կը դառնայ այս կարգի մարդոց երեւնալու մարմաջներ սնուցանելը: Փառք ըստածը իրական մեծութեան մը շուքն է. բարոյեան՝ փայլը, առաքինութեան ճառագայթը: Չես կրնար չնշմարել պատարագի սեղանին վրայ այրող մումը: Յի-

սուս հարազատ փառքի սահմանում ենթադրվում էր, որ խոսքը կ'ընէ. «Դուք աշխարհի լույսն եք... թող ձեր լույսը այնպէս ճառագայթէ մարդոց առջեւ, որ անոնք տեսնելով ձեր բարի գործերը փառաւորեն ձեր երկնաւոր Հայրը» եւ ոչ թէ ձեզ: (Մատթ. Է 14—16):

Իսկ իրեն համար ըսած էր Յիսուս առիթով մը. «Ես մարդոցմէ փառք չեմ փնտռեր»: (Յովհ. Ե. 41):

Հակառակ այս բոլորին, սակայն, Յիսուս իր կեանքին մէջ առնուապէս երկիցս ոչ միայն թող տուաւ, այլ, այսպէս ասած, մինչեւ իսկ ինք տնօրինեց որ փառաւորութիւն նաեւ արտաքինապէս եւ տեսանելի կերպով: Ինչո՞ւ երեւութական այս հակասութիւնը:

Կանխենք ըսել, որ այս երկու պարագաներն ալ ուրիշներու օգտին համար արտօնւեցան. աւելի շիտակ՝ իր որոշ եւ կարեւոր մէկ ուսուցումը գործնականօրէն եւս հաստատելու համար եղան: Փառաւորման այս երկու երեւոյթները կրնանք կոչել «ապրում» կամ «գործադրում» առակներ». որովհետեւ իրենց նպատակով նոյն են առակներու հետապնդած նպատակին հետ. այսինքն ծածկեալ կամ վերացական ճշմարտութիւն մը արտայայտել յօրինուած պատմութեամբ մը կամ կեանքէ առնուած իրական դրուագով մը:

Յիսուայի կեանքին հետ առնչութիւն ունեցող այս առակաւոր դրուագներէն կարելի է նկատել, օրինակ, իր մկրտութիւնը: Յիսուս պետք չունէր մկրտուելու, քանի որ մեղաւոր մը չէր. սակայն մկրտուեցաւ պարզապէս օրինակ հանդիսանալու համար իր հետեւորդներուն, եւ շեշտելու համար անհրաժեշտութիւնը մկրտութեան: Առաջքը առած եղաւ ապագային ոմանց այլ՝ հաւանական առարկութեան, թէ քանի որ Յիսուս չմկրտուեցաւ, մենք ալ անհրաժեշտ չենք տեսներ մկրտութիւնը: Յիսուս աշակերտներուն ոտքերը լուաց, ոչ թէ որովհետեւ անոնք պէտք ունէին լուացումի, այլ անոնց սորվեցնելու համար ծանօթ դասը: Յիսուս թզնի մը չորցուց, գործնականապէս նախ հաստատելու համար հաւատքի պօրութիւնը, եւ ապա՝ սորվեցնելու համար այն ճշմարտութիւնը, թէ բարի պտուղ տալու սահմանուած մարդը, եթէ տերեւներով միայն վարդաբուսած մնայ, դատաւարաւորուած է չորնալու: Նման է նաեւ նպատակը վերեւ ակնարկուած երկու փառաւորութիւններուն, որոնցմէ մէկը տեղի ունեցաւ լերան մը մենութեան մէջ, ի ներկայութեան իր աշակերտներէն միայն երեքին. իսկ երկրորդը բեմադրուեցաւ Երուսաղէմի շրջանակին մէջ, սմենքի աջքին առջեւ: Ինչ էր նպատակը այս վերջին բեմադրութեան:

ՅԻՍՈՒՍԻ ՅԱՂԹԱԿԱՆ ՄՈՒՏՔԸ ԵՐՈՒՍԱՂԵՄ

Երբ ամէն ոք տեսաւ Յիսուսը բազմազգաստի վրայ, բռնկեցաւ խանդավառութեան հրդեհը. աշխուժացան մինչեւ իսկ վարանտները, արձակուեցան լեզուի կապանքները, կազմուեցաւ ինքնաբեր թափօրը դէպի Երուսաղէմ:

Յիսուս ճամբայ կ'ելլէր Բեթանիա գիղէն, որ կը թարգմանուի «տուն արմատենաց», եւ որ Երուսաղէմէ շուրջ երեք քիլօմէթր հեռու կը գտնուէր, Չիթենեաց լերան արեւելեան կողին վրայ:

Ամէն անգամ որ Յիսուս Երուսաղէմ գար, չէր մնար աղտոտ եւ աղմկոտ՝ այսպէս կոչւած՝ «սուրբ» քաղաքին մէջ, այլ՝ կ'օթեւանէր խաղաղ ու արեստ Բեթանիոյ մէջ: Այստեղ ունէր իր սրտակից բարեկամները, որոնց համար ուրախութեան մեծագոյնն էր հիւրընկալել Յիսուսը իրենց խոնարհ բայց իրենց սրտին պէս մաքուր եւ բաց յարկին ներքեւ: Իր իշտեանած տունին տէրն էր իր բարեկամ Ղազարոսը, որուն քանի մը օրեր առաջ յարութիւն տուած էր, ինչ որ պատճառ դարձած էր իր հոջակին առաւել ճարակումին: Իր կեանքի վերջին այս քանի մը օրերուն այստեղ պիտի ըլլար Յիսուսի բնակարանը, ուր քանի մը խաղաղ գիշերներ պիտի անցնէր, անդոհներով, քարոզներով եւ փարիսէեցիներու եւ անոնց խմբակին հետ բախումներով լեցուն յոգնաբեկ ցերեկներէ յետոյ:

Թափօրը եւ յաղթական բացազանցութիւնները իրենց ընթացքը առած էին: Արթնամիտներ բարձրացան Բեթանիոյ արմատենիներու կատարը եւ վար թափեցին անոնց ճիղերը. անցնողը վերցուց հատ մը: Անոնք որ չկրցան արմատենիի ճիղ ճարել յարձակեցան ձիթենեաց լեռը ծածկող ցածիկ ձիթենիներու վրայ եւ պոկեցին՝ անոնց ճիղերը: Փոքրիկ ծառերէ կազմուած քաղաղ անտառ մըն էր կարծես հիմա այս թափօրը: Բազմութիւնը քանի կ'ընթանար այնքան կը ստուարանար, նման գետի մը որ իր հոսանքի ճամբուն վրայ նոր առուակներ կ'ընդունի իր մէջ: Գարնանային ու տաքուկ էին օրերը, երբ մարդ աւելի տրամադիր կ'ըլլայ դուրս թափուելու: Տօնական էին օրերը, քանի որ 4—5 օրէն պիտի կատարուէր հրեայ մեծագոյն տօնը, «Պասքը», այս ժողովուրդի փրկութեան յիշատակը եգիպտական գերութենէն: Այս տօնին կապակցութեամբ եւս իսկապէս բազմութիւն էր հաւաքուած Երուսաղէմ եւ շրջակայ գիղերը: Անոնք եկած էին ոչ միայն Հրէաստանի գաւառներէն, այլ նաեւ հեռաւոր հրէական Սփիւռքէն, Սուրիայէն,

Կիլիկիայեն, Հայաստանեն, Պարսկաստանեն, Պարթևաստանեն եւ մինչեւ իսկ հեռաւոր Հնդկաստանէն: Եկած էին նաեւ արեւմտեան աշխարհէն, Կիպրոսէն, Կրետէէ, Փոքր Ասիոյ բոլոր նահանգներէն, Յունաստանէն, ինչպէս նաեւ Երուսաղէմն ալ իր ճանկերուն մէջ առած կայսրութեան կեդրոնէն, Հռովմէն: Ափրիկէն ալ ներկայ էր Եգիպտոսէն ու Լիպիայէն եկած ուխտաւորներով:

Տիրող խանդավառութիւնը եւ թափօրին դանդաղ ընթացքը զգացնել չէին տուած յոգնութիւնը լերան կողէն դէպի կատար բարձրացումին: Երբ թափօրը հասաւ Չիթենեաց սարի գագաթը, պարպուեցաւ Երուսաղէմ քաղաքը ամենքի աչքին իր ամբողջ շքեղութեամբ: Պայծառ արեւը աւելի կը շեշտէր դիմացի տեսարանին գեղեցկութիւնը, յատկապէս գաւառացի ուխտաւորներու աչքին, երբ վայն բաղդատէին հողաշէն իրենց փոքրիկ գիւղակներուն հետ: Հոյակապ էին յատկապէս Երուսաղէմի արեւելեան պարիսպները, եւ աստուածակերտ Տաճարը, որ բազմած էր թագուհիի մը պերճութեամբ այդ շքեղ շրջանակի մէջ: Աստուածարեալ քաղաքի այս հրաշալի տեսարանը աւելի խթանեց հայրենասէր գաւառացիներու խանդը եւ եռանդը: Ու պայթեցաւ հարիւրաւոր բերաններէ գրեթէ ամենքին ծանօթ ուխտաւորական Սաղմոսը...

Երբ ժողովուրդը կ'եղերերգէր այս Սաղմոսի վերջին տողերը ամենքի աչքին մէջ արցունք կար արդէն: «Չորդիսն՝ Եդովմայ» սաղմոսին խօսքերը այս Գալիլիացիներուն կը յիշեցնէր օրուան «Եդովմի որդիները», «Էրովդէսները, այսպէս կոչուած իրենց «թագաւորները», որոնք արդարեւ Եդովմայեցիներ էին, որոնք ձեռք անցուցած էին Հրեաստանի թագը: Ու Սաղմոսին վերջաւորութեան յիշուած անէծքի եւ վրէժխնդրութեան սա խօսքը. «Դուստր բաբելացոց, թշուառական, երանի որ հատուց ցիստուցումն քո, զոր դու մեզ հատուցեր», կը յիշեցնէր իրենց նոր Բաբելոնը, Հռովմը, որուն լուծին տակ ինկած էր նաեւ Երուսաղէմը: Ամբոխը ողողւած էր յուզումի եւ ապատառնչութեան ահաւոր ալիքով մը: Յուզուած էր խորապէս նաեւ Յիսուս: Սակայն իր յուզումին զսպանակները բոլորովին տարբեր էին ամբոխի ունեցածէն: Յատկապէս վինքը ցնցած էր վերեւի Սաղմոսի վերջին տողը. «Քակեցէք, քակեցէք մինչեւ ի հիմն հասուցէք...»: Ու տեսիլք մը պարպուեցաւ իր հեռահայեաց աչքին դիմաց. իր խոհուն դէմքին վրայ մռայլ ամպեր դիպուեցան: Պրկուեցաւ ամբողջ իր

կերպարանքը. կարծես մոռացութեան տուած էր Յիսուս իր շրջապատը:

Կը տեսնէր Երուսաղէմի թշնամի զօրքերով շրջապատուած, պարիսպները մէկը միսին ետեւէ կը կործանուէին, հապարաւոր փոհերու արիւնը կը հոսէր Երուսաղէմի փողոցներուն մէջ. կիներ եւ մանուկներ բռնուած սովի ճանկերէն իրար կը լափեն կարծես. հրդեհ առած էր տաճարը, կ'այրի ամբողջ Երուսաղէմը. բոլոր տուները վերածւած են աւերակոյտի. ողջ մնացող ժողովուրդը մտրակոտող արջառներու պէս գերի կը տարւէին...:

Չիթենեաց սարի կողերէն իջնող այս աղաղակները կ'արձագանգեն հանդիպակաց Երուսաղէմի բլուրներուն վրայ, ուր տանիքները թափուած Երուսաղէմացիներ կը հարցնեն իրարու. «Ո՞վ է եկողը». «Յիսուս Նապովրեցին» կ'ըլլայ պատասխանը: Ոտքի վրայ ոյժ զգացողներ կը վազեն քաղաքէ դուրս դիմաւորելու համար հրաշագործ վարդապետը:

Դալարալուարձ ամբոխը իջած է արդէն կեդրոնի Չորը, որ բարձրադիր Երուսաղէմը կը բաժնէ դիմացի Չիթենեաց լեռնէն: Այստեղ երգեր ու պարեր կը հասնին իրենց գագաթնակէտին. շատեր իրենց ուսերուն վրայ նետած «ապա»ները, այժի մազէ շինուած գեղջկական այդ պատմութեան, կը փռեն ճամբաներուն վրայ: Գիտակները կ'երգեն մեսիական ընդունելութեան սահմանուած սաղմոսները, կարծես միտքերու մէջէն իսպառ փարատելու համար ամեն կասկած, թէ խոնարհ ու հեղ գրաստի մը վրայ հեծած եկողը նոյնինքն իրենց հայրերուն դարերով ակնկալած Մեսիան էր: Ամբոխը գիտակցաբար կամ անգիտակցաբար այն օրը կը գործադրէր տառապէս, Չաքարիա Մարգարէին կանխասացութիւնը (Թ. 9):

«Ուրախ եղիր, դուստր Սիոնի, զուարճացիր Երուսաղէմ,

«Ահա թագաւորդ կուգայ քեզի,

«Արդար եւ փրկիչ, հեղ ու խոնարհ,

«Հեծած էջի վրայ, նստած նոր

աւանակի վրայ»:

Երուսաղէմ իր բազմադարեան ու արկածալից պատմութեան ամբողջ ընթացքին, թերեւս այսքան ջէն, այսքան ուրախ օր չէր տեսներ: Այսքան հսկայ բազմութիւն, այսքան հանդիսական խաղաղութեամբ՝ մուտք չէր գործած իր ամրակոտ դռներէն ներս: Անտարանի պատկերալից բացատրութեամբ՝ արդարեւ «դրողեցաւ ամբողջ քաղաքը»:

(«Աագ Շաբաթ», Պէյրութ, 1974 թ., էջ 3—7, 11—15)